

JOAN GARÍ

Vides paral·leles: Arthur Miller, Elia Kazan

El passat 11 de febrer va morir en sa casa de Roxbury (Connecticut) el dramaturg nord-americà Arthur Miller. La premsa, aquests dies, ha resseguit una biografia que es confon amb la de les convulsions ideològiques del segle XX. S'ha dit que Miller fou un dels millors dramaturgs de la seua centúria, i que la seua obra tractava amb profunditat i un estil depurat i profund la naturalesa de la vida americana, la responsabilitat personal i els problemes polítics i socials de la seua època. Impossible oblidar, en aquest context, la compareixença l'any 1956 davant el tristament famós Comitè d'Activitats Antiamericanes amb què el senador Joe McCarthy exasperà la paranoia anticomunista i destrossà una generació d'actors i guionistes nord-americans que havien cregut en les il·lusions líriques del marxisme més o menys recalitrant en els feliços anys trenta. Miller no va ser un delator. Va declarar que personalment no havia sigut mai membre del Partit Comunista, tot i haver assistit a reunions i firmat manifestos amb aquesta orientació. El Comitè va voler sancionar-lo, però un tribunal l'exonerà.

Llegint les cròniques d'aquests dies he trobat a faltar una referència a un altre gegant de l'època, una veu imprescindible de l'escena americana —de Broadway i de Hollywood—, la biografia del qual té tants punts de contacte amb la de Miller. Em referesc a Elia Kazan. Kazan (el cognom autèntic del qual era Kazanjoglou) ens va abandonar al setembre del 2003 i també el seu òbit fou ocasió per a recordar la relació amb McCarthy. A diferència d'Arthur Miller, que es mantingué tan íntegre com alguns dels personatges del seu teatre, Kazan va delatar companys com John Garfield, Lee Strasberg o Lillian Hellman. No content amb això, el seu cinema va patir un viratge ideològic perfectament simptomàtic. L'home que havia dirigit la tendresa precrepuscular de Vivien Leigh i la sensualitat glandular de Marlon Brando en *Un tramvia anomenat desig* (1951), i havia contribuït a desenvolupar el gran actor implícit rere la mandíbula embarbussant d'aquest darrer amb *Viva Zapa-*

“Desconec quina mena de tracte degueren observar Miller i Kazan. És ben conegut que el segon va dirigir la ‘Mort d'un viatjant’ del dramaturg novaiorquès, l'obra que el consagrà internacionalment. Impossible no col·legir que ambdós es coneixien bé. És ben probable, d'altra banda, que la compareixença davant McCarthy —el 1952 hi va anar Kazan, el 1956 Miller— afectara la seua amistat. Al capdavall, es tracta d'episodis que no s'obliden”

ta (1952), es permeté el luxe de rodar la gasòfia pretesament cinematogràfica *Fugitiu del terror roig* (1953), amb un títol perfectament al·lusiú. Un discurs més elaborat sobre la bondat de la delació el trobem en *La llei del silenci* (1954), però qualsevol que recorde el rostre d'Eva Marie Saint surant com una daina esglaiada enmig del detritus portuari no podrà mai blasmar aquest film. Si alguna cosa va arribar a ser Kazan fou un magnífic director d'actors.

Desconec quina mena de tracte degueren observar Miller i Kazan. És ben conegut que el segon va dirigir la *Mort d'un viatjant* del dramaturg novaiorquès (Kazan sempre alternà la tasca teatral amb la cinematogràfica), l'obra que el consagrà internacionalment. Impossible no col·legir que ambdós es coneixien bé. És ben probable, d'altra banda, que la compareixença davant McCarthy —el 1952 hi va anar Kazan, el 1956 Miller— afectara la seua amistat. Al capdavall, es tracta d'episodis que no s'obliden. Encara l'any 1999, amb ocasió del lliura-

ment al director de *L'últim magnat* d'un Oscar honorífic per la totalitat de la seua carrera, alguns actors de significació progressista —recorde Nick Nolte— es van quedar asseguts sense aplaudir per a manifestar la seua protesta. I bé: el vell Kazan tampoc no es mereixia aquest lleig. No he sigut mai partidari de portar la reprovació ideològica fins el llindar del ressentiment universal. Alguns són especialistes a passar aquesta mena d'odis de pares a fills, però jo preferesc recordar la llarga tirallonga d'obres mestres que ens ha llegat Kazan: la deliciosa ingenuïtat d'*Amèrica, Amèrica* (1963), la inoblidable Natalie Wood d'*Esplendor en l'herba* (1961) o les convulsions emocionals de James Dean en el film que el llançaria com a estrella, *A l'est de l'Edén* (1954). Una llàstima que un home capaç de produir aquesta allau d'art es comportara com una rata aquell dia davant d'aquell Comitè.

Com Kazan, també Miller representa els clarobscurs del seu segle. Si el turc va encimbellar Marlon Brando a la fatigosa posició d'icona cinematogràfica mundial, el dramaturg es va casar —el mateix any que McCarthy li buscava les pessigolles— amb l'altra imatge emblemàtica del seu temps, Marilyn Monroe. El matrimoni duraria cinc anys, però confesse que no sé com abordar la realitat d'un home que va poder fruit d'un caos mental de primer ordre atrapat en un cos de bellesa fulgurant. Parafra-sejant Woody Allen, també jo voldria reencarnar-me en els capcirons d'Arthur Miller. El drama de Monroe —“la poetessa a la cantonada d'un carrer intentant recitar davant una multitud que volia llevar-li la roba”, segons la va definir el seu exmarit— és un altre drama a afegir a una època difícil. Totes les èpoques són difícils i potser l'única cosa que val la pena remarcar és que el que ens diferencia és l'actitud que prenem davant aquesta complexitat. Miller va ser capaç de sostenir la mirada del Gran Inquisidor. Potser simplement, també al segle XXI, continuem necessitant-ne més com ell.

Joan Garí és escriptor